

„V uších mi stále zněl zpěv rumpálu a ve vodě, která se dosud chvěla, jsem viděl i chvějící se slunce. 'Toužím po té vodě,' řekl malý princ, 'dej mi, prosím, napít.' A tu jsem pochopil, co hledal. Zvedl jsem vědro až k jeho rtům. Pil se zavřenýma očima. Bylo to líbezné jako sváteční den. Ale tato voda byla docela něco jiného než obyčejný pokrm. Zrodila se z pochodu pod hvězdnou oblohou, ze zpěvu rumpálu a z úsilí mých paží. Byla srdci tak milá jako nějaký dárek.“
(A.de Saint-Exupéry – Malý princ)

Planeta Země má zvýšenou te

Voda – nedílná součást nás samých i naší planety, vydrželi bychom bez ní sotva několik dní. A přece to, že ji máme dennodenně k dispozici, bereme jako samozřejmost. Je všude kolem nás – ráno stíráme nohama rosu na kolejích, přes den zaprší a centrem města protéká řeka. Jak daleko bychom museli jít, než bychom došli k prvnímu kohoutku s pitnou vodou? S vodou, které se můžeme napít, ale i s ní spláchnout záchod. Na pozadí zpráv o globálním oteplování a změnách klimatu se ale i my střeoevropané můžeme sami sebe ptát (a použít na to pozměněnou otázku maminky Ivana Trojana z Příběhů obyčejného šílenství) – ty nevíš, co by za to dali v Africe?

Dnes málokdo pochybuje, že jedním z následků lidské činnosti (produkce CO₂, kácení deštných lesů, nevhodné hospodření s půdou, ad) jsou postupné změny klimatu. Tyto změny by na Zemi byly i bez přítomnosti člověka. Ke změnám klimatu docházelo na Zemi pravidelně, období, kdy se ledové doby střídaly s meziledovými, přicházela přibližně po 100 tisíci letech. Poslední doba ledová vrcholila podle vědců 18 tisíc let před naším letopočtem (následné oteplení mělo za následek mimo jiné postupné vyhynutí mamutů a jiných velkých savců v Evropě). Klima se měnilo i v průběhu posledních tisíciletí, i když jeho variabilita na severní polokouli nebyla zřejmě nijak významná. I přesto paleoekologové charakterizují např. 8. století př. n. l. jako období globální ekologické krize vyvolané nepříznivým souběhem dlouhodobého sucha a přelidnění, které bylo důsledkem předchozího kulturního rozkvětu v mladší době bronzové. V 6. století př. n. l. již archeologické nálezy vykazují návrat k příznivějším životním podmínkám. Po hubených letech přišla opět doba rozkvětu spojená s mírným oteplením a zvlhčením, lidská sídla se rozšířila do kraje, ekologická krize byla zažehnaná. Období 9. – 14. století n. l. odborníci nazývají „teplým středověkem“. My se ale nyní odpoutáme od Evropy a zaměříme se na toto období ne na našem kontinentě, ale ve střední Americe, kde kvůli změnám klimatu pravděpodobně zanikla jedna z nejpozoruhodnějších kultur tamního světa – mayská civilizace. O tom, co tuto funkční a vyspělou říši položilo, vedou historici diskuze už od dob objevení jejích pozůstatků – dechberoucích staveb vynořujících se z džungle, které nebyly poničeny španělskými kolonizátory, ale byly opuštěny zdánlivě bez příčiny již mnoho desetiletí předtím. První města vznikala už v prvním tisíciletí před naším letopočtem a svého vrcholu mayská říše dosáhla kolem roku 600 n. l. V té době

vznikly tisíce měst. V polovině devátého století ale přišel zlom, nejednalo o zemětřesení ani o nějakou jednorázovou ničivou přírodní katastrofu. Obyvatelé vyspělé říše začali zvolna opouštět jedno město po druhém.

V poslední době se vědci přiklánějí k doposud nejpravděpodobnější teorii tohoto exodu – v oblastech střední Ameriky, kde mayská civilizace vzkvétala, byly provedeny analýzy klimatických záznamů v jeskynních krápnících, v jezerních sedimentech z pánve Cariaco v severní Venezuele a v letokruzích stromů pamatujících ještě dobu rozkvětu mayské civilizace v údolích středního Mexika ve státě Querétaro (jednalo se o tisovec -

Taxodium mucronatum, výzkum na stromech byl proveden Davidem Stahlem a jeho kolegy z bostonské univerzity v roce 2011). Především tyto paleoklimatické výzkumy utvrdily vědce v názoru, že mayská civilizace skončila skutečně v důsledku několika období sucha. Přibližně roku 820 zasáhla jižní část mayské říše po dobu 95 let série období sucha, která většinou trvala desítky let. A právě do doby mezi lety 850 a 925 spadá velký úpadek měst. Část historiků vidí začátek krize celé říše v tomto momentě, i když Mayové ještě tehdy stihli postavit jeden z novodobých divů světa – město Chichén Itzá. Ve druhé polovině devátého století přišlo další období sucha především v jižní části mayského území, které se i dle ubývajících tabulkových záznamů z té doby vylidnilo.

Kjótského protokolu nebo na to, zda Mostecká hnědouhelná prolomí limity těžby? Kromě toho, že budeme volit politickou stranu, která má v plánu rozvoj v souladu s trvale udržitelným rozvojem, můžeme v každodenním životě například začít šetřit vodou: pořídit si záchod s dvojitých splachováním (a pokud máte možnost využít na splachování užitkovou vodu a ne pitnou), zalévat květiny dešťovou vodou, upřednostňovat sprchování před koupáním, atd. Jako voliči můžeme jen doufat, že námi zvolení politici budou prosazovat cíle v souladu se zásadami již zmíněného trvale udržitelného rozvoje. Jedna z jeho definic říká, že se jedná o takový rozvoj, který umožní předat Zemi dalším generacím alespoň

plotu a suché rozpraskané rty

Sever se sice s tehdejší suchem zvládl nějak vypořádat, ale úplně bez úhony z něj také nevyšel. Počasí severanům ale přálo, opět přibýlo deště, jak dokazují letokruhy, a rozkvět mohl pokračovat. Tedy do přelomu tisíciletí...

Jestliže v devátém století přišlo velké sucho, nebylo to nic proti tomu, které udeřilo začátkem 11. století a trvalo opět téměř sto let. Podle důkazů z letokruhů a jeskynních krápníků šlo o „megasucho“, které oblast nezažila nejméně dva tisíce let. To bylo příliš i na sever říše, která se z toho už nezvládla podruhé vzpamatovat. Tak jako první sucho zničilo jižní část mayské říše, druhé sucho pohřbilo její zbytek...

Důkazy o výrazných klimatických změnách tak ještě víc potvrzují myšlenku, že hrály klíčovou roli v pádu mayské říše. I když ho odstartovaly, samy za to zřejmě nemohly. Jen obohatily původní teorii, že došlo k vnitřním střetům. Ty pravděpodobně rozdmýchal politicko-ekonomický úpadek kvůli kolapsu zemědělství v důsledku sucha. Paradoxně za něj ale zřejmě mohla i vyspělost civilizace. Mayové neuměli stavět jen obří města, ale pustili se i do pokusu ovládnout přírodu, což se jim stalo osudným. Vybudovali rozsáhlý systém zavlažovacích kanálů, vysušili mokřiny, které ležely na jejich území a lesy padly za oběť rozšiřování měst a polí (tak jak se to děje v posledních desetiletích takřka na celé naší planetě). To vše přispělo k ještě většímu odvodnění a následným zemědělským ztrátám. Pro početně se rozrůstající stát to bylo neudržitelné. Kolem roku 1050 tak Mayové opustili svá krásná a dříve bohatá a prosperující města ve vnitrozemí a vydali se ke karibskému pobřeží a jiným zdrojům vody. Stoprocentní jistotu, že hromadný exodus Mayů způsobil hlad, asi nikdy mít nebudeme. Ale pokud museli čelit hladomoru v důsledku dvou období sucha trvajících vždy téměř sto let, bylo by to logické.

Mezi civilizací Mayů a současnou globální kulturou, bychom mohli nalézt mnoho paralel – například nerozumné hospodaření s půdou (u nás je příklad par excellence v minulém režimu zlepšování malých vodních toků a mokřadů a vytvoření velkých lánů půdy s následnou malou retenční schopností), velký nárůst počtu obyvatel, vytvoření vrstvy elit a naopak vrstvy chudých, kteří vzhlížejí k těmto elitám a chtějí stejnou životní úroveň, atd. Pokud se po zhodnocení zpráv o stavu životního prostředí shodneme, že jsme na pokraji potravinové, energetické a vodní krize, nejsou vyhlídky pro generaci našich dětí nijak příznivé. Co pro to můžeme udělat my, obyčejní lidé, kteří nemají vliv na dodržování

v takovém stavu, v jakém jsme ji převzali. Máme ztíženou situaci – i kdybychom se od zítřka chovali naprosto vzorně a nezištně, setrvačnost změn, které jsme nastartovali my a naši předkové, bude asi dlouhá. Kdyby tak šlo vstříknout do nitra naší planety mamutí dávku paraleny a zabalit na noc Zemi do studeného prostěradla (i když bychom tím léčili vlastně následek a ne příčinu). Aby nás tady Malý princ na svých příštích výpravách do vesmíru ještě mohl navštívit. Aby se ze studny Malého prince nevytratila voda dřív, než zase přiletí navštívit naši planetu.

Stavby mayské kultury již více než tisíc let zarůstají džunglí.